

SİVAS MÜZESİ'NDE BULUNAN TİHTAP / ŞİFA TASLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

A RESEARCH ON TİHTAP/HEALING BOWLS FOUND IN SİVAS MUSEUM

Şerife TALİ*

ÖZ

Bu araştırmada Sivas Müzesi'nde bulunan Geç Osmanlı dönemine ait 11 şifa taşı incelenmiştir. Çeşitli hastalık ve ruhsal sıkıntılardan kurtulmak için farklı malzemelerden yapılan şifa tasları içine yazılan dualar ile üzerine çizilen farklı sembollerle kutsanmış araç-gereçlerdir. İncelenen şifa taslarının 6'sı satın alma, 4'ü devir ve 1'i de müsadere yolu ile müzeye kazandırılmıştır. Eserlerden sadece biri teşhirde olup diğerleri sağlam durumda ve depoda muhafaza edilmektedir. Müzede genellikle bakır ve alaşımlarından yapılan şifa tasları tipolojik olarak dört farklı tipte ele alınmış ve ağırlıklı olarak kazıma tekniğinde işlenmiştir. Yalnız biri üzerinde kitabe bulunan taslar döküm tekniğinde yapılmış ve zengin içerikleri ile yöresel isimlendirme konusunda gelişime katkı sağlayacak eserlerdir. Çalışmayla Sivas ve çevresinde şifa taslarının tihtap taşı olarak adlandırılması dışında tek örnekte "oma taşı" olarak farklı bir isim kaydının bulunması ve bu yeni isimlendirmenin literatüre kazandırılmak istenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca daha önce bilinen Kâbe taşı olarak da adlandırılan bir kaydın daha görülmesi yörede tasların kullanımının yaygınlığı ve isimlendirmenin çeşitliliğini göstermektedir. Bölgelere göre isimleri değişen ve çeşitli ritüellerle uygulanan şifa taslarının bilinmeyen kullanımına dair müzedeki taslardan biri üzerinde bulunan kitabeyle yeni bir veri elde edilmiştir. Kitabeden, bu tasa sahip olan kişinin herkesin sahip olamayacağı veya yaptırmaya gücü yetemeyeceği şifa tasını hayrat olarak ihtiyacı olan insanların kullanımına sunduğu anlaşılmaktadır. Tasların tam olarak bilinmeyen ritüelleri ve özellikle kullanımları konusunda herhangi bir dini kurum veya kuruluşa bağlı olmadan doğrudan tasta bir isim tespit edilmiştir. Buradan küçük madeni eserlerin de ortak kullanıldığı bilgisinin açığa çıkarılması önemli bir ayrıntıdır. Türk maden sanatında akademik çalışmaların sınırlı olduğu şifa taslarının Sivas Müzesi'ndeki örneklerle birlikte Osmanlı maden sanatındaki yerleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sivas Müzesi, Maden Sanatı, Tihtap/Şifa Taşı, Kitabe, Sembol

ABSTRACT

In this study, eleven healing bowls from the Ottoman period in the Sivas Museum were examined. In order to get rid of various diseases and spiritual troubles, it is one of the tools-equipment blessed with prayers written inside the healing bowls made of different materials and different symbols drawn on it. In the museum, 6 of the 11 bowls were acquired, 4 of them were transferred, and 1 of them was acquired by confiscation. Only one of the bowls

* Prof. Dr., Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4467-9081> ♦ E-mail: talisanat@hotmail.com

is on display and the others are in good condition and kept in the warehouse. Healing bowls, which are generally made of copper and its alloys, are typologically handled in four different types in the museum and are mainly worked in the scraping technique. The bowls are made in casting technique and they are works that will contribute to the development of local naming with their rich content. Apart from the fact that the healing bowls in Sivas and its environs are called as wood bowls, a different name record is seen as “oma bowl” in one example and this unknown new name is aimed to be added to the literature. In addition, the discovery of the previously known record called the Kaaba bowl shows the prevalence of the use of bowls in the region and the diversity of nomenclature. It is important that new data are obtained with the inscriptions on one of the bowls in the museum regarding the unknown use of healing bowls employed in rituals. From the obvious information in the inscription, the knowledge that a person who has the power or the right to make this bowl makes it available to people who need it as a charity that not everyone can have. A name has been determined directly on the bowl without being affiliated with any religious institution or organization about the rituals and especially the use of the bowls, which are not fully known. It is important to reveal the information that small metal artefacts are also used in common. It has been tried to determine the place of healing bowls, where academic studies in Turkish metal art are limited, in Ottoman metal art with examples in Sivas Museum. Only one of the works has an inscription with no history but a name. It can be determined that the bowls evaluated date to the eighteenth century-twentieth century range, but mainly to the nineteenth century range. The bowls examined were handled in four different types, and two were made of copper, whereas nine of brass materials. Casting technique was applied in the bowls, the inner and outer faces of the bowls were carved and adorned with scraping and relief technique. The mouth diameters of the pedestal and non-pedestal bowls were measured between 10.7 cm. and 16.02 cm., and the depths were measured between 3 cm. and 13 cm. When looking at the text contents of the bowls, eleven bowls are also in the form of surahs, prayers, names of the elders of religion, seven sleepers, vefks, and are widely used in the 255th anniversary of the Baccarat Surah. Verse (Verse-al-Kursi) and Surah of Felâk, Nâs, İhlâs, Fatiha, Kafirun, Yasin Surah, İsra Surah 82. Verse, Pen Surah 51.-52. It is understood that the verse was created from religious contents in the form of the names of Esmâ-ul Husnâ and Ehl-i beyt. The figure was not found in the healing bowls, and the seal of the seven and the word Beduh were included in the bowls in the form of the most common talismans. With the study, the use, prevalence, materials, contents of the bowls were evaluated, and solid results were reached especially in line with the inscription on the local naming and diversity and the use of bowls as donations. Today it is extremely difficult to describe and explain, especially in front of advanced medicine, that those who believed in the positive effects of water recovered with the water in the bowls whose usefulness and perhaps whose existence are questionable and the miraculous effects of healing bowls. It is understood that the bowls are valid and accepted as important works of art, culture, and folk medicine, no matter how the healing bowl, tihtap bowl or oma bowl is named. Healing bowls shaped together with rich contents will cure people’s diseases and protect them against evil at all times which is good for their souls. In the museum, various typologies, rich contents of bowls made mainly of copper and alloys, and sociological changes in both artistic and usage aspects of ottoman mining art were detected.

Keywords: *Sivas Museum, Metal art, Tihtap/healing bowl, Inscription, Symbol*

Giriş

İnsanoğlu tarihte en ilkel topluluklardan başlayıp en gelişmiş toplumlara kadar bedensel ve ruhsal hastalıklarını iyileştirmek için çeşitli şifa arayışlarına girmiştir. İnanç ve din kökenli geliştirdikleri tedavi yöntemlerine özellikle büyü, sihir, efsun gibi farklı uygulamaları da dâhil ederek marazlarından kurtulmaya çalışmışlardır. Din ve büyü aracılığıyla şifa arayışı MÖ. 2000'lerde Aramiler'e kadar indirilmektedir. Eski mezar yapıları içinde iç yüzleri tamamen Aramca yazılı bulunan taslar "büyülü tas/magic bowl" olarak adlandırılmıştır. Roma ve Bizans döneminde şifa bulmak amacıyla bu taslara benzer kutsal şarap ve ekmeğin bulunduğu dini içeriklerle bezenmiş litürjik kaplar kullanılmıştır¹. Türklerde şifa uygulamalarında Şamanizm'in güçlü² etkileri olmuştur. Özellikle Şamanların sihir ve büyü yaparak "han suyu" adlı kutsal suyla hastanın vücudunu yıkayarak onları iyileştirme gücüne sahip kişiler³ olduğu bilinmektedir. Türklerin İslamiyet'i kabulü ile önceki inançlarından beslenen gelenek ve göreneklerini dinlerine dayandırarak uygulamalarını daha da zenginleştirdikleri görülmektedir⁴. XII. yy. da Sultan El-Melike'l Adil Mahmud bin Zengi için hazırlanan ve içerisinde; "Bu kutsanmış kap her tür zehir içindir. İçerisinde kanıtlanmış kullanımlar bir araya getirilmiştir..." yazan tas, şifa taslarının bilimiz dahilinde erken tarihli örneklerinden sayılmaktadır⁵. Anadolu Selçuklu döneminde doğal veya efsanevi hayvan tasvirleri, gezegen ile burçlar ve dualarla bezenmiş tasların da şifa tasları ile aynı amaç doğrultusunda kullanılmış olduğu düşünülmektedir. Anadolu Beylikler döneminde 734 H./1333 M. İlhanlı Hükümdarı Ebu Said Bahadır Han tarafından hediye edilen "Nisan Tası" şifa taslarının en büyüğü ve en bilineni⁶ olarak Konya Mevlâna Müzesi'nde bulunmaktadır. Şifa arayışı Osmanlı döneminde de devam ettirilmiş ve maden sanatında dönemlere göre zengin şifa tası örnekleri verilmiştir. Gerek halk hekimliği gerekse saray hekimliğinde şifa tasları oldukça geniş yer bulmuştur. Hanedan mensuplarının şifa bulması için metal örneklerden farklı olarak Çin'de porselen şifa kapları da yaptırılmıştır. Bu da şifa taslarının İslam coğrafyasında yaygın biçimde kullanıldığının kanıtı olarak gösterilmektedir⁷.

Şifa tasları, insanların doğaya, kötü ruhlara ve hayata karşı sağlık, güvenlik ve şans arayışlarını simgeleyen tılsımlardır. Çeşitli malzemelerden toprak, bakır ve özellikle alaşımlarından yapılan taslar; her dönem içlerine iyileştirici güce sahip sureler, dualar, tılsımlar, din büyüklerinin adları, sembolik figürler, yıldızlara göre düzenlenen veftler ve göksel unsurlar ile hastaya şifa aranan objeler⁸ olmuşlardır. İnan kaynaklı beslenen şifa

1 Acara, 1997, 323; Acara, 1998, 183-201; Polzer, 1986:31-43.

2 Gömeç, 1998, 38-52; İnan, 1952,19-30; Eliade, 1999, 21-55; Arslan, 2005, 77-92; Eliade, 2003,19-29.

3 Öger ve Gönül, 2011, 233-248; Furst, 2003, 128; İnan, 2006,79.

4 Kaya, 2001, 199-208.

5 Perk ve Paksoy, 2011, 28, 53.

6 Oral, 1954, 1-53.

7 Gedük, 2016, 97-111.

8 Aksoy, 1976, 35-54; Çalışır, 2002, 15-25; Savage-Simith, 2003, 4-5; Masaracı, 2004, 49-51; Perk ve Parksoy, 2011, 10-13; Çalış, 2019, 313-314.

tasları; malzemesi, bezemesi ve özellikle içeriği ile sanatın ve hizmet ettiği halk hekimliği pratikleriyle ilgili önemli bilgiler sunan eserlerdir⁹. Birçok hastalık ve ruhsal sıkıntılardan kurtulmak için yapılan şifa tasları gelişen teknoloji ile daha az kullanılır hale gelmiştir. Bölgelere göre isimleri değişen ve çeşitli ritüellerle uygulanan şifa taslarının içerik ve işçiliklerinde de zamanla bazı değişiklikler ortaya çıkmıştır¹⁰.

Aksoy'a göre tihtap; Sivas, Konya, Gaziantep ve Malatya taraflarında şifa taslarına tihtap taşı denmektedir. Sivas Müzesi Müdürü Halil Üstün'den aldığım malumata göre müze kayıtlarına tihtap taşı olarak geçmiştir. Tihtap: bir şeyin iyi yapıştığını, bir tedbirin hastalığa birebir geldiğini, tihtabı budur, ilacı budur, bu ilaç hastalığı tihtap gibi kesti manalarında kullanılmaktadır¹¹. Tihtap kelime olarak Farsça (taht -ı +ab): su yatağı anlamına da gelmektedir. “*Oma*” kelime olarak kalça kemiği ve bel kemiği anlamı taşımakla birlikte şifa taslarındaki kullanımının ise umacı, hortlak¹² veya “*umacı=öcü*” anlamında¹³ korkudan mütevellit hastalıklarda kullanıldığı için korku taşı¹⁴ olarak adlandırılmış olmalıdır. Bu kelimenin ayrıca um, om kökünden türemiş ummak, dilemek, korkutmak kökünden gelen Umay'la da bağlantı kurulabilmektedir. Türk Mitolojisi'nde Umay Ana yaratıcı, yaşatıcı ve koruyucu bir ilah olarak kabul edilmiştir¹⁵. Kelime koruyucu ve şefkatli anlamındadır. Moğolcada rahim, Eski Türkçede yakmak, Tunguzca ve Yakutçada ocak anlamını taşımaktadır. Çocukların koruyucusu olarak kabul edilmekle birlikte gebe kadınları ve hayvan yavrularını da korumaktadır. Umay Ana, iyiliği simgeleyen bir varlıktır. Kuş kılığına girebilir, gökyüzünde yaşar ama bazen de yeryüzüne iner, yaşam ağacının sahibi, yeryüzündeki bereketin dağıtıcısı olduğu gibi insanlara kızdığında onlara korku da salabilir¹⁶. Şifa taslarına verilen bütün isimler aynı gaye için kullanıldığından hastalık nevelerine göre isim almaktadır. Fakat esas gaye hastalıktan kurtulmak ve bu taslar sayesinde şifa bulmaktır. İnsanlar ve hayvanlarda meydana gelen hastalıkların bu taslarla geçeceğine bilhassa Orta Anadolu ve Doğu Anadolu halkı kuvvetle inanmaktadır¹⁷.

Bu çalışma, Sivas Müzesi'nde geç Osmanlı dönemine ait on bir (11) şifa taşı hem sanatsal hem yöresel hem de kullanım açısından ele almaktadır. İncelenen taslar geniş tarihi aralıkta olup zengin içerik ve çeşitli tipolojileriyle birlikte müzenin zengin bir koleksiyona sahip olduğunu göstermektedir. Şifa taslarının yaygın kullanımı doğrultusunda yörelere göre değişen isimlerinden Sivas'ta taslara “tihtap taşı” denmesi ve müzedeki üç eserin doğrudan bu isimle kaydedilmiş olması önemli bir ayrıntıdır. Taslardan sadece

9 Tali, 2013, 2120-2123.

10 Tali, 2020, 112-120.

11 Aksoy, 1976, 35; Gönülal, 1990, 10.

12 Öztürk, 2014,186

13 <https://sozluk.gov.tr/tdk> (Erişim:10.03.2022)

14 Aksoy, 1976, 36.

15 Özbek, 2019, 54-56, 74.

16 Özbek, 2019, 54-56, 74.

17 Aksoy, 1976, 36.

biri teşhirde diğerleri depoda muhafaza edilmektedir. Çalışma, tasların gün yüzüne çıkartılmasını ve literatüre kazandırılmasını amaçlanmaktadır. İnceleme üç başlık altında ele alınmaktadır. Katalog başlığı altında; 11 tasın her biri, tip, boyut, malzeme, içerik, yazı, sembol, vb. altında ele alınmış, görsel ve çizimlerle desteklenmektedir. Elde edilen verilerin ayrıntılı değerlendirilmesi ve literatür ile karşılaştırılması değerlendirme başlığı altında yapılmaktadır. Çalışmanın genel değerlendirmesinin yapıldığı sonuç başlığı ile çalışma tamamlanmaktadır.

KATALOG

Eser No: 1

Müze Envanter No: 83/140

Çizim No: 1

Fot. No: 1-2

Ölçü: ç.:10.7 cm., h.: 3 cm.

Malzeme: Pirinç

Müze Geliş Şekli: Satın Alma (Nezir Şen'den, 9.6.1983)

Müzedeki Yeri: Depo

Fotoğraf 1

Fotoğraf 2

0 1 2 3 4 5cm.

Çizim 1

Tanımı: Şifa tası düz dipile kesilmiş kaidesiz ve ağzı üste doğru genişleyen yarım küre şeklindedir. Tasın ortasında göbeği olmayıp içi düzdür. Dudaksız ve hafif derin olan tasın iç gövdesi birbirine bağlı dört büyük ve dört küçük sekiz kartuşla bölünmüştür. Muntazam olmayan geniş kartuşlardan oluşan bu kuşak dar iki bordürle sınırlanırken göbek ve etrafını işçilikli bir hatla yazılan iki bordür çevirmektedir. Tasın iç ağız kısmında dudağın altındaki ilk bordürde Besmele ile başlayan Fatiha Suresi yazılmıştır:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ مٰلِكِ یَوْمِ الدِّیْنِ اِیَّاكَ نَسْتَعِیْنُ اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِیْمَ صِرَاطَ الَّذِیْنَ اَنْعَمْتَ عَلَیْهِمْ غَیْرِ الْمَغضُوبِ عَلَیْهِمْ وَلَا الضَّالِّیْنَ

[*Elhamdü lillâhi rabbil'alemin, Errahmânir'rahim, Mâliki yevmiddin, İyyâke na 'budü ve iyyâke neşte'in, İhdinessırâtel müstâkim, Sırâtellezine en 'ante aleyhim ğayrılmağdûbi aleyhim ve leddâllîn* (Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla Hamd, âlemlerin Rabbi, merhametli olan, merhamet eden ve din günü'nün sahibi olan Allah'a mahsustur. (Allahım!) Ancak sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz. Bizi doğru yola, nimete erdirdiğin kimselerin, gazaba uğramayanların, sapmayanların yoluna eriştir.)]

Şifa tasının iç gövdesindeki dört geniş kartuş içerisinde büyük ve dolgun bir hatla Besmele ile İhlas Suresi okunmaktadır. Aralarda dört küçük kartuş içerisinde; yâ Hannân (çok merhametli, çok şefkatli olan), yâ Mennân (kullarına sayısız nimet veren), yâ Burhân (delil sahibi varlığına her şey delalet eden), yâ Deyyân (her çeşit eksiklik ve aksaklıktan uzak olan) şeklinde Esmâ-ül Hüsnalar işlenmiştir. Şifa tasının merkezine etrafı zikzaklarla sınırlanan ufki olarak ikiye bölünerek istiflenen Allah, Muhammed, Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin olarak Ehl-i Beyt'in isimleri yazılmıştır. Merkezin etrafındaki geniş bordürün içerisinde Nâd-ı Aliyyen; Nâd-ı Aliyyen Mazhar-ül Acâib Tecidhü Avnen Leke Fin-nevâib Külli Hemm-in ve Gamm-in Seyencelî Bi-Velâyetike yâ (Ali). (Çağır Ali'yi; (zira o) olağanüstü işlerin mazharıdır, Çağır ki, zorluklar anında onu kendine bir yardımcı bulasın, Bütün hüznlerim ve kederlerim yok olsun diye) okunmaktadır. Şifa tasının dış yüzü tamamen sadedir.

Eser No: 2

Müze Envanter No: 141

Çizim No: 2

Fot. No: 3-4

Ölçü: ç.: 14.5 cm., h.: 4.5 cm.

Malzeme: Pirinç

Müze Geliş Şekli: Mülga Tekkelerinden Devren (27.07.1927)

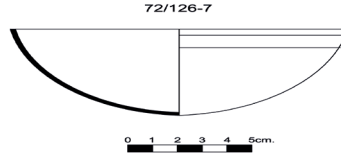
Müzedeki Yeri: Depo

Fotoğraf 3

Fotoğraf 4

Çizim 2

Tanımı: Tihtap tası olarak kaydedilmiş olan eser oval dipile kesilmiş kaidesiz ve ağzı üste doğru genişleyen yarım küre şeklindedir. Dudaksız, çukur tasın ortasında göbek olmayıp sadece bir bağlantı yerinin izi kalmıştır. Şifa tasının iç yüzeyi birbirine bağlı sivri kemerli on altı levha ile bölünmüştür. Kenarları içten zikzaklarla dolgulanan kemerler basit şematik çizgilerle kazınmış ve içi hatla yazılmıştır. Dudakta kırk anahtarın sadece yeri kalmış fakat anahtarlar günümüze gelememiştir. Tasın iç ağız kısmında çift konturla sınırlanan düz bordürün içerisinde Salâvat-ı Şerife okunmaktadır. Tasın karın kısmında bölünen alanlar içerisine parçalar halinde aynı hizada sıralanan Esmâ-ül Hüsnalar; Allâhümme inni es'elüke yâ Allah, yâ Hannân, yâ Mennân, yâ Burhân, yâ Gufrân, yâ Deyyân, yâ Sübhân, yâ Sultân, yâ Rahmân, yâ Rahîm yazılmıştır.

Şifa tasının merkezi boş bırakılmış göbeğin etrafına yerleştirilen çift konturla belirlenen iki bordür içerisine basit bir işçilikle Besmele ile başlayan İsra Suresi'nin 82. Ayeti kazınmıştır:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وَنَنْزِلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِیْنَ وَلَا یُزِیْدُ
الظَّالِمِیْنَ اِلْحَاسَارًا

[Ve nunezzilu minel Kur'âni mâ huve şifâun ve rahmetun lil mu'minîne ve lâ yezîduz zâlimîne illâ hasârâ (Biz Kur'an'dan mü'minler için şifa ve rahmet olacak şeyler indiriyoruz, zalimlerin ise Kur'an ancak zararını artırır.)]

Sağlam durumdaki şifa tasının dış yüzü tamamen sadedir.

Eser No: 3

Müze Envanter No: 142

Çizim No: 3

Fot. No: 5-6

Ölçü: ç.: 11.3 cm., h.: 4.2 cm.

Malzeme: Pirinç

Müzeye Geliş Şekli: Mülga Tekkelerinden Devren (27.07.1927)

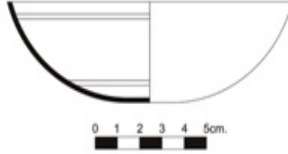
Müzedeki Yeri: Teşhir

Fotoğraf 5

Fotoğraf 6

Çizim 3

Tanımı: Tihtap taşı olarak kaydedilmiş olan eser oval dipile kesilmiş kaidesiz ve ağzı üste doğru genişleyen yarım küre şeklindedir. Dudaksız, çukur tasın ortasında göbek olmayıp sadece bir bağlantı yerinin izi kalmıştır. Şifa tasının içerisi düz satırlar halinde dokuz bös lüme ayrılmıştır. Muntazam silmelerle ayrılan satırlar üzerine yazılan hat işçilik açısından kalitelidir. Şifa tasının içerisinde ilk satırda Besmele ile başlayan Yasin Suresi'nin 1 ve 13. ayetleri yazılmıştır. Tasın dördüncü satırında Yasin Suresi'nin 13. Ayeti tamamlandıktan sonra Besmelesiz olarak Bakara Suresi'nin 255. Ayeti (Ayet-el Kürsi) okunmaktadır. Bu ayetin devamında Besmele ile Fatıha Suresi ve Besmele ile Nas Suresi sırayla takip edilebilmektedir. Bu surelerle birlikte tasın içerisindeki yazı kuşağı tamamlanmıştır. Şifa tasının merkezinde Allah, Muhammed, Ali, Hasan, Hüseyin, Fatıma (الله محمد علي حسن حسين فاطمة) olarak Ehl-i Beyt'in isimleri kazınmıştır. Sağlam durumdaki şifa taşı dışta üst kısımda boş bir bordürle sınırlanırken onun dışında tasın yüzeyi tamamen sadedir.

Eser No: 4

Müze Envanter No: 1347

Çizim No: 4

Fot. No: 7-8

Ölçü: ç.: 15.5 cm., h.: 5.2 cm.

Malzeme: Bakır

Müzeeye Geliş Şekli: Satın Alma (Ahmet Keski'den, 18.12.1970)

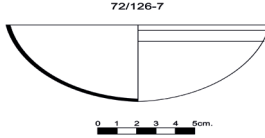
Müzedeki Yeri: Depo

Fotoğraf 7

Fotoğraf 8

Çizim 4

Tanımı: Yıldızeli Tad Köyü'nden bulunarak getirilen şifa taşı oval dipke kesilmiş kaide sız ve ağız üstte doğru genişleyen yarım küre şeklindedir. Dudaksız, çukur tasın ortasında göbek olmayıp sadece bir bağlantı yerinin izi kalmıştır. Ağız kısmında kısmen tahrip olan tasın ortasına altı kollu yıldız “Mühr-i Süleyman” motifi kazınmıştır. Yıldız motifinin aralarında harflerin kollarının uzatılması ile Eshab-ı Kehf (Yedi Uyurlar) isimleri;

ييمليها، مكسلينا، ميسلينا، مرنوش، دبرنوش، سازنوش، كفشاتايوش، قطمير

Yemliha, Mekselina, Mislina, Mernuş, Debernuş, Şazenuş, Kefşatayuş ve köpekleri *Kıtmir* yazılmıştır. İyi bir işçilik gösteren yıldız motifi ile uçlarındaki hat etrafında daire şeklinde işiflenmiştir. Altı kollu yıldız motifi ve sülüs karakterde yazılan hattın aralarındaki boşluklar zikzaklarla dolgulanmıştır. Tasın içinde hat kuşağının etrafı bir silme ile çerçevelemiş olup diğer üst kısımları boş bırakılmış ve işlenmemiştir. Şifa tasının dış yüzü tamamen sadedir.

Eser No: 5

Müze Envanter No: 77/380

Çizim No: 5

Fot. No: 9-10

Ölçü: ç.: 12.2 cm., h.: 5.6 cm.

Malzeme: Pirinç

Müzeeye Geliş Şekli: Satın Alma (Mehmet Tetiker'den, 21.01.1977)

Müzedeki Yeri: Depo

Fotoğraf 9

Fotoğraf 10

Çizim 5 (İ. Eroğlu)

Tanımı: Alçak bir kaide üzerinde yükselen gövdesi derin bir çorba kâsesi şeklinde biz çimlenen şifa tası göbeksizdir. Dudaksız ve çukur olan tasın merkezinde stilize edilmiş bitki motifi şeklinde basit bir bezeme uygulanmış onun dışında göbeğin çevresi boş bırakılmıştır. Şifa tasının iç karın kısmında göbeğe yakın olarak serbest biçimde parçalar halinde Besmele-i Şerif, (بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ) *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîm* (Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla) yazılmıştır. İri, tek satır şeklinde düzenlenen hat dışında gövdenin üst kısımları işlenmemiştir. Tasın dış gövdesi ise rölyef tarzındaki stilize yaprak ve çiçek motifleri ile tamamen bezenmiş durumdadır. İçerde basit hat işçiliğine karşın dış kısımdaki bezeme oldukça iyi durumdadır. Bezeli tasın iki yanında dairesel formlu iki madalyona yer verilmiştir. Madalyonların içerisindeki ibareler okunamamış olup tas örnekler içerisinde günümüze en yakın geç tarihli olan örnektir.

Eser No: 6

Müze Envanter No: 77/381

Çizim No: -

Fot. No: 11-12

Ölçü: ç.:13 cm., h.: 5.2 cm.

Malzeme: Pirinç

Müzeeye Geliş Şekli: Satın Alma (Mehmet Tetiker'den, 21.01.1977)

Müzedeki Yeri: Depo

Fotoğraf 11

Fotoğraf 12

Tanımı: Alçak bir kaide üzerinde yükselen gövdesi derin bir çorba kâsesi şeklinde biçimü lenen şifa taşı göbeksizdir. Dudaksız ve çukur olan tasın iç karın kısmında Besmele ile başlayan Bakara Suresi'nin 255. Ayeti (Ayel-el Kürsi) serbest satırlar halinde yazılmıştır:

الله لا اله الا هو الحي القيوم لا تأخذه سنة و لا نوم له ما فى السموات و ما فى الارض من ذا الذى
يشفع عنده الا باذنه يعلم ما بين ايديهم وما خلفهم ولا يحيطون بشئ من علمه الا بما شاء وسع كرسيه
السموات والارض ولا يؤده حفظهما وهو العلى العظيم

Allâhü lâ ilâhe illâ hüvel hayyül kayyüm, lâ te' huzühu sinetün velâ nevm, lehu mâ fissemâvâti ve ma fil'ard. Men zellezî yeşfeu indehü illâ bi' iznih, ya'lemü mâ beyne eydihim vemâ halfehüm velâ yühütüne bi'şey'in min ilmihi illâ bimâ şâe vesia kürsiyyühüssemâvâti vel ard, velâ yeüdühü hüfzühümâ ve hüvel aliyyül azîm. (Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla, Allah ki, O'ndan başka ilah yoktur. O hayydir, kayyümdür. Kendisine ne uyku gelir ne de uyuklama. Göklerde ve yerdekilerin hepsi O'nun dur. O'nun izni olmadan katında kim şefaate edebilir? O, kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir. (Hiçbir şey O'na gizli kalmaz.) O'nun bildirdiklerinin dışında insanlar, O'nun ilminden hiçbir şeyi tam olarak bilemezler. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine alır, onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez. O, yücedir, büyüktür).

Tasın içerisini kaplayacak şekilde yazılan hat basit ve el işçiliğinde değildir. Tasın dış kısmında gövdesi rölyef tarzındaki stilize yaprak ve çiçek motifleri ile tamamen bezenmiş durumdadır. İçerdeki basit hat işçiliğine karşın dış kısımdaki bezeme oldukça başarılıdır. Şifa taşı örnekler içerisinde günümüze yakın geç tarihli taslardan diğeridir.

Eser No: 7

Müze Envanter No: 1659

Çizim No: 6-7

Fot. No: 13-14

Ölçü: ç.:14.5 cm., h.: 4.5 cm.

Malzeme: Bakır

Müzeye Geliş Şekli: Satın Alma (Mehmet Tetiker'den, 16.07.1972)

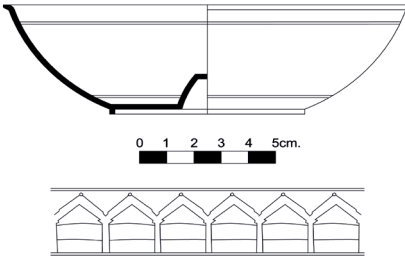
Müzedeki Yeri: Depo

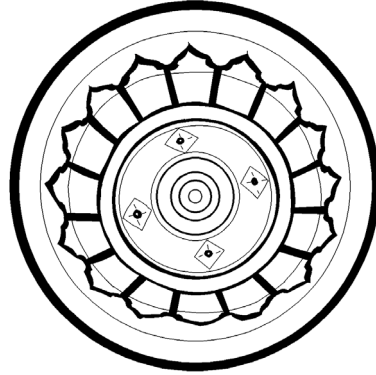
Fotoğraf 13

Fotoğraf 14

Çizim 6

Çizim 7 (İ. Eroğlu)

Tanımı: Kâbe, tihtap ve (oma) taşı olarak üç farklı isimle kaydedilmiştir. Alçak bir kaide üzerinde gövdesi yarım küre şeklindeki şifa tasının ağız kısmı düz ve dudaklıdır. Ortada göbeği yer alan tasın içerisi kaş kemerli on altı bölüme ayrılmıştır. Tasın iki yüzü de kazıma tekniği ile sülüs karakterde tamamen yazılmıştır. Tasın dudağının üstünde kırk anahtarın yeri mevcut olup anahtarlar günümüze gelememiştir. Şifa tasının dudağının

üstünde Besmele ile başlayan Bakara Suresi'nin 255. Ayeti (Ayet-el Kürsi) ile tasın içerisinde üstte ilk bordür de tekrar Besmele ile devam eden Bakara Suresi'nin 255. Ayeti (Ayet-el Kürsi) yazılmıştır.

Şifa tasının içi kaş kemerli on altı pano ile bölünmüş vaziyettedir. Panoların içerisinde Besmele ile başlayan Nas Suresi okunurken devamında Besmele ile Felak Suresi yazılmıştır. Tasın göbeğinin çevresinde geniş dört kartuş içerisinde yâ Hannân ismi istiflenirken göbeğin üzeri de sayı vefkleri ile kazanmıştır. Şifa tasının dışında üstte aralarda yâ Hannân alt aralarda ise yâ Râb, Esmâ-ül Hüsnaları tekrarlanmaktadır. Kısmen yamulmuş haldeki gövdesinde dairesel formlar oluşturacak şekilde Nâd-ı Aliyyen¹⁸ ve devamında *Allah yâ Allah* lafızları okunmaktadır. Tasın yüzeyindeki yazı kuşakları alt ve üst satırlarda sayı vefkleri işlenirken, aynı şekilde en alt ve en üst bordürlerde de vefkler devam ettirilmiştir. Şifa tasının sadece dip zemini boş bırakılmış bezenmemiştir.

Eser No: 8

Müze Envanter No: 79/273

Çizim No: 8

Fot. No: 15-16

Ölçü: ç.: 16.2 cm., h.: 5 cm.

Malzeme: Pirinç

Müze Geliş Şekli: Satın Alma (İsmet Durak'tan, 6.12.1979)

Müzedeki Yeri: Depo

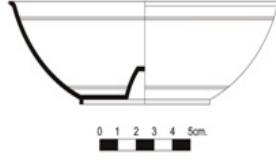
Fotoğraf 15

Fotoğraf 16

18 ناد عليا مظهر العجائب تجده عوناً لك في النوائب كل هم و غم سينجلي بو لا يترك يا

Nâd-ı Aliyyen Mazhar-ül Acâib Tecidhü Avnen Leke Fin-nevâib Külli Hemm-in ve Gamm-in Seyenceli Bi-Velâyetike yâ (Ali). [Çağır Ali'yi; (zira o) olağanüstü işlerin mazharıdır, Çağır ki, zorluklar anında onu kendine bir yardımcı bulasın, Bütün hüznüm ve kederlerim yok olsun diye]

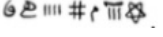
Çizim 8

Tanımı: Alçak bir kaide üzerinde gövdesi yarım küre şeklindeki şifa tasının dibi ve ağız kısmı düzdür. Ortasında bir göbeği yer alan tasın iç ve dış yüzü kazıma tekniği ile tamaşmen kaliteli bir işçilikle bezenmiştir. Şifa tasının iç karın kısmına rölyef tarzda dairesel formulu dört madalyon yerleştirilmiştir. Madalyonların içerisi kare vefkler ve tılsım işaretleri ile zengin bir şekilde dolgulanmıştır. Tasın gövde kısmı muntazam düz satırlar halinde on üç bölüme ayrılmış ve dudaktan itibaren talik karakterde hat ile başarılı bir şekilde istiflenmiştir. Ortasında konveks biçimli göbeğin etrafı da birbirine bağlı dört büyük ve dört küçük kartuşla çerçevelenmiştir. Tasın göbeğinin üst çevresi de düz satırlar şeklinde bölünerek yüzeyine şifa ayeti yazılmıştır. Sağlam durumdaki tasın dudağının üşğünde kırk anahtarların yeri mevcut olup anahtarlar günümüze gelememiştir. Şifa tasının geniş dudağının üstünde Besmele ile başlayan Yasin Suresi'nin 1. ve 11. Ayeti devam etmektedir. Tasın içerisinde Yasin Suresi kaldığı ayetten başlayarak dört madalyonun arasında gövdenin en alt kısımda son satırda surenin 67. Ayetine kadar okunmaktadır. Bu ayetle birlikte tasın içinde gövde kısmında yazı kuşağı tamamlanmaktadır. Şifa tasının göbeğinin dip etrafında büyüklü küçüklü sekiz kartuş yerleştirilmiş ve içerisinde aynı sure kaldığı yerden 68. Ayetle birlikte yazılmıştır. Tasın bu bölümünde surenin sonuna kadar devam ettirilerek tamamlandığı görülmektedir. Şifa tasının konik biçimli göbeğinin üst çevresinde ise İsrâ Suresi'nin 1. Ayetinin tamamı kazanmıştır. Göbeğin en üst kısmında yâ Allah, yâ Muhammed, yâ Ali isimleri ile tasın içerisindeki yazı kuşakları sonlanmaktadır.

Şifa tasının içerisinde Yasin Suresinin yazılı olduğu hattın arasında kalan dairesel formulu dört madalyon içerisinde oldukça zengin içeriklere yer verilmiştir. Madalyonlardaki içeriklere bakıldığında ilkinde, 8x8 kare vefk içerisinde İhlas Suresi parçalar halinde, sağ üstten başlayarak aşağı doğru takip edilecek şekilde düzenlenmiştir. Sonrasında vefkte birer kare kaydırılarak sure tekrar devam ettirilecek şekilde yerleştirilmiştir. Kare vefkin kenarları Esmâ-ül Hüsnalarla çerçevelenerek madalyonun içeriği tamamlanmıştır. Tasın içerisindeki diğer ikinci madalyonu çeviren dairenin etrafı güzel h'lerle sınırlanmış ve bunun içerisinde Besmelesiz olarak Kalem Suresi'nin 51. ve 52. Ayetleri yazılmıştır:

وان يكادالذين كفرواليزلقونك بابصارهم لما سمعواالذكر او يقولون انه لمجنون وماهو الاذكر للعلمين

ve in yekâdullezîne keferû le yuzlikûneke bi ebsârihim lemmâ semîûz zikra ve yekûlûne innehu le mecnûn innehuinnehu mecnunun vema huve illa zikrun lil âlemin (o inkârcılar Kur'an'ı işittikleri zaman, seni gözleriyle devireceklermiş gibi bakar, "Şüphesiz yok o bir delidir" derler. Oysa Kur'an bütün âlemler için uyarıcıdır.)

Bu çerçevenin tam ortasında dört satır halinde Esmâ-ül Hüsınalarla birlikte en alt satırda yedili mühür sembolü işlenmiştir. Şıfa ile ilgili güçlü etkileri olduğu belirtilen bu sembolle birlikte üst satırlarda farklı dizilimleri ile çeşitli tılsımlar kazanmıştır. Şıfa tasının içerisinde yer alan üçüncü madalyonda, 7x7 şeklinde oluşturulan kare vefkte, yedili mühür sembolü: burada farklı olarak kare kutucuklara tek tek yazılarak değerlendirilmiştir. Kare vefkin dört kenarında ise dört büyük meleğin isimleri; Cebrail AS., Azrail AS., Mikail AS. ve İsrail AS. olarak yazılmıştır:

جبرائیل علیه سلام عزرائیل علیه سلام میکائیل علیه سلام اسرافیل علیه سلام

İçerdeki dördüncü ve son madalyonda, 4x4'lü düzenlenen kare vefkte biri harf ve beşi sayılardan oluşacak şekilde tılsım 6'lı olarak hazırlanmıştır. Bu gizemli vefk karesinin etrafında tekrar dört büyük meleğin isimleri Cebrail AS., Azrail AS., Mikail AS. ve İsrail AS. bir kere daha yinelenmiştir.

Müzedede incelenen tasları içerisinde hat, içerik ve kaliteli işçilik açısından en başarılı örnek olan şıfa tasının dış yüzünde dudağın hemen altında vefkler kazanmıştır. Tasın dış yüzünde üstte çift konturla sınırlanan ilk bordürde Salavat-ı Şerife okunmaktadır. Tasın gövdesinde dairesel madalyonlar oluşturacak şekilde istiflenmiş yazı kuşağının detaylarına bakıldığında; Besmele ile başlayan Fatıha Suresi devamında Besmele ile Nas Suresi sonrasında Besmele ile Felak Suresi yazılmıştır:

بسم الله الرحمن الرحيم قل اعوذ برب لقلق من شر ما خلق ومن شر غسق اذا وبق ومن شر النفاسات في العقد ومن شر حاسد اذا حسد

... Kul e'uzu bi-Rabbi'l-felak, Min şerri mâ halak ve min şerri ğasığın izâ vegab ve min şerri'n-neffâsâti fi'l-ugad ve min şerri hâsadin izâ hased. (De ki: "Yarattığı şeylerin kötülüğünden, karanlığı çöktüğü zaman gecenin kötülüğünden, düğümlere üfleyenlerin kötülüğünden, haset ettiği zaman hasetçinin kötülüğünden, sabah aydınlığının Rabbine sığınırım)"nin tamamı

Surelerden sonra yâ Hannn, yâ Mennân, yâ Allah, yâ Muhammed, yâ Ali şekllinde gövdedeki hat tamamlanmaktadır. Şıfa tasının gövdesinde üst aralarda yâ Hannân alt aralarda yâ Rab Esmâ-ül Hüsınaları tekrarlanmaktadır. Tasın dış kısmında dipte kaidenin etrafını dolanan bordürün içerisinde ise Nad-ı Aliyen ile yazı sonlanmaktadır. Tek örnek olarak tasın zemininde yer alan kitabe; ..? çeşitli karalamalar şeklinde olup devamında "Hacı Mustafa'nın Hayratıdır (Hacı Mustafa Bin Osman'ın Hayra (n)t(i))" şeklinde okunmaktadır. Bu ibare ile babası Osman'dan kalan tası oğlunun hayrat ettiği anlaşılmalıdır. Tasın içeriğinin zenginliği ve kalitesi sahibinin ekonomik gücü ile açıklanabilirken hayrat olarak kullanılmış olması da tasların kullanımı bilgisi açısından önemlidir. Tas daha sonra ihtiyacın azalması doğrultusunda sahipleri tarafından muhtemelen müzeye getirilerek satılmış olmalıdır.

Eser No: 9

Müze Envanter No: 798

Çizim No: 9

Fot. No: 17-18

Ölçü: ç.: 16 cm., h.: 5 cm.

Malzeme: Pirinç

Müzeye Geliş Şekli: İnönü Etnoğrafya Müzesi'nden Devren (28.05.1951)

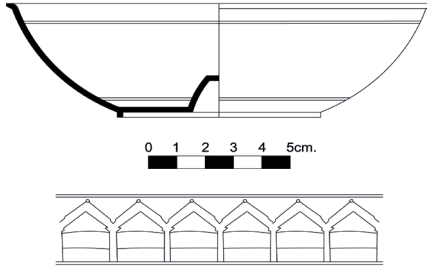
Müzedeki Yeri: Depo

Fotoğraf 17

Fotoğraf 18

Çizim 9

Tanımı: Alçak bir kaide üzerinde gövdesi yarım küre şeklindeki şifa tasının ağız kısmı düz ve dudaklıdır. Ortasında göbeği yer alan tasın iki yüzü de kazıma tekniği ile bezenmiştir. Şifa tasının iç karın kısmı birbirine bağlı sivri kemerli on üç levha ile ayrılmıştır. Tasın dudağının üstünde kırk anahtarın yeri mevcut olup anahtarlar günümüze gelememiştir. Şifa tasının geniş dudağının üstünde Besmele ile başlayan Fatiha Suresi yazılmıştır. Tasın içerisinde üstte geniş bordür içerisinde Besmelesiz olarak Bakara Suresi'nin 255. Ayeti (Ayet-el Kürsi) bordürden sonra gövdedeki iki kartuşla ayet tamamlanmaktadır. Ayet-el Kürsi'nin devamında kartuşların içerisinde Besmele ile Kâfirun Suresi okunmaktadır:

بسم الله الرحمن الرحيم قل يا ايها الكافرون لا اعبد ما تعبدون ولا انتم عبدون ما
اعبدو ولا انا عبد ما عبدتم ولا انتم عبدون ما عبد لكم دينكم ولي دين

... *Kûl yâ eyyuhe'l-kâfirîn, Lâ a'budu mâ ta'budûn ve lâ entum âbidûne mâ a'bud, Velâ ene âbidun mâ abettum, Velâ entum âbidûne mâ a'bud, Lekum dînukum veliye dîn.* (Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. De ki: Ey kâfirler, Ben sizin tapıklarınıza tapmam, Siz de benim ibadet ettiğime ibadet edecek değilsiniz, Ben de sizin tapıklarınıza tapacak değilim, Siz de benim ibadet ettiğime, ibadet edecek değilsiniz, Sizin dininiz size, benim dinim bana)

Bu sureden sonra sıra ile Besmele ile İhlas Suresi¹⁹, Besmele ile Felak Suresi ve Besmele ile Nas Suresi şeklinde gövdede yazı kuşakları tamamlanmaktadır. Tasın göbeğinin çevresindeki bordürde Besmele ile Kalem Suresi'nin 51. ve 52. Ayetleri okunmaktadır. Tasın göbeğinin çevresinde dört kartuş içerisinde; Bismillahi yâ Kâfi, Bismillahi yâ Muafi, Bismillahi yâ Şâfi, Bismillahi yâ Rabbi Esmâ-ül Hüsna'ları kazanırken göbeğin üstü sayı vefkleri ile dolgulanmıştır.

Şifa tasının dış gövde kısmında çift konturla sınırlanan madalyonlar yerleştirilmiş ve madalyonlarda el Hacât, yâ Deyyân ve devamında Nad-ı Aliyen kazanmıştır. Tasın üzerindeki madalyonların alt ve üstünde yer alan bordürlerin içerisi de sayı vefkleri ile dolgulanmıştır. Sağlam durumdaki tasın gövdesinde üst aralarda yâ Hannân alt aralarda yâ Râb Esmâ-ül Hüsna'ları tekrarlanmaktadır. İyi bir işçiliğe sahip olan şifa tasının sadece dip zemini boş bırakılmıştır.

Eser No: 10

Müze Envanter No: 799

Çizim No: 10

Fot. No: 19-20

Ölçü: ç.: 15 cm., h.: 4.6 cm.

Malzeme: Pirinç

Müze Geliş Şekli: İnönü Etnoğrafya Müzesi'nden Devren (28.05.1951)

Müzedeki Yeri: Depo

Tanımı: Alçak bir kaide üzerinde gövdesi yarım küre şeklindeki şifa tasının ağız kısmı düz ve dudaklıdır. Ortasında bir göbeği yer alan tasın iç ve dış yüzü kazıma tekniği ile bezenmiştir. Şifa tasının iç karın kısmı birbirinden bağımsız çift konturlu parantez şeklinde ele alınan basit çizgilerle dört bölüme ayrılmıştır. Tasın dudağının üstünde

19 بسم الله الرحمن الرحيم قل هو الله احد الله الصمد لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا احد

Gul huvallâhu ehad, Allâhu's-samed, Lem yelid ve lem yüled ve lem yekûn lehû kufiiven ahad. (De ki: O Allah birdir, Allah samed (her şey O'na muhtaç, O kimseye muhtaç değil)'dir, O doğurmamıştır ve doğrulmamıştır. Ve hiçbir şey O'nun dengi değildir.)

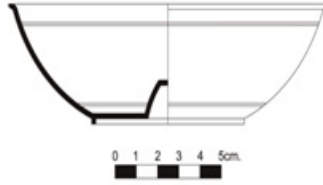
kırk anahtarları mevcut olup anahtarları ile günümüze gelen müzedeki tek şifa tasıdır. Besmele-i Şerif yazılan şifa tasının dudağının üstünde Yasin Suresi'nin 1. ve 5. Ayetleri okunmaktadır. Tasın içerisinde aynı surenin kaldığı ayetten devam ederek 20. ayetin sonuna kadar takip edilebilmektedir.

Fotoğraf 19

Fotoğraf 20

Çizim 10

Şifa tasının dışında gövdesinde dairesel madalyonlar oluşturacak şekilde Besmele ile başlayan Nas Suresi okunmaktadır:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ مَلِكِ النَّاسِ إِلَهِ النَّاسِ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ
الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ مِنَ الْجِنَّتِ وَالنَّاسِ

... *Kul e'uzu bi-Rabbi'n-nâs, Meliki'n-nâs, İlâhi'n-nâs, Min şerri'l-vesvâsi'l-hânnâs, Ellezî yuvesvisu fî sudûri'n-nâs, Mine'l-cinneti ve'n-nâs.* (Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla, De ki: İnsanların Rabbine sığınırım, İnsanların malikine, İnsanların ilahına; İnsanlara kötü şeyler fısıldayan o sinsi vesvesecinin şerrinden, O ki, insanların göğüslerine vesvese verir Gerek cin gerekse insanlardan).

Tası dıştan çerçeveleyen en alt ve en üst bordürlerin içerisi düz basit çentik çizgiler şeklinde kazınarak tamamlanmıştır.

Eser No: 11

Müze Envanter No: 2004/1

Çizim No: 11

Fot. No: 21-22

Ölçü: ç.:15.9 cm., h.: 3.7 cm.

Malzeme: Pirinç

Müzeeye Geliş Şekli: Cumhuriyet Savcılığından Müsadere ile

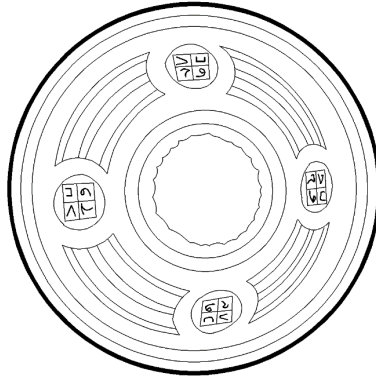
Müzedeki Yeri: Depo

Fotoğraf 21

Fotoğraf 22

Çizim 11 (İ. Eroğlu)

Tanımı: Oval dipli, kenarsız ve hafif çukur formdaki şifa taşı yayvandır. Çeyrek küre şeklindeki tasın ortası dairesel bir bordürle çerçevelenmiş ve merkezine altı kollu Mühr-i Süleyman motifi işlenmiştir. Tasın gövde kısmında çift konturlu dairesel dört madalyon ile madalyonların arasında simetrik beş satır yerleştirilmiştir. Satırların alt, orta ve üsttekileri Huruf-u mukattalarla dolgulanırken diğer kalan iki satır ise hatla değerlendirilmiştir. Şifa

tasının üst ağız kısmında yer alan dar bordür içerisinde yine Huruf-u mukattalar yazılmıştır. Tasın içerisindeki düzen dış kısmında da aynı şekilde devam ettirilmiş ve herhangi bir değişikliğe yer verilmemiştir.

Şifa tasının iç ve dışında dairesel madalyonlarda 2x2'li kare vefklerde Arap alfabesi ile b, d, v, h den oluşan: **بدوح** “Beduh” ibaresi tekrarlanmıştır. Tasın içerisindeki diğer karelerde bu ibarenin harflerinin yerleri değiştirilerek yazıldığı görülmektedir. Şifa tasının dışı kısmen daha iyi durumda iken içi büyük oranda oksitlenmiş ve ciddi anlamda üzerindeki hat erimiş vaziyettedir. Beduh karelerinin aralarındaki satırlarda ise çok az yerde: **يا حنان يا منان** yâ Hannân, yâ Mennân, yâ Settâr..? şeklinde Esmâ-ül Hüsnalar seçilebilmektedir. Tasın içerisi ve dışındaki beş bordürde ağırlıklı olarak sayı ile az da olsa harflerden oluşan Huruf-u mukattaların kazındığı görülebilmektedir.

Değerlendirme

Sivas Müzesi'nde incelenen şifa taslarının 6'sı satın alma, 4'ü devir ve 1'i de müsadere yolu ile müzeye kazandırılmıştır. Eserlerden sadece biri teşhirde olup diğer hepsi sağlam durumda ve depoda muhafaza edilmektedir. Müzede çeşitli tipoloji ve zengin içerikleri ile özellikle yöresel isimlendirme konusunda gelişime katkı sağlayacak Esr. No: 2, 3 ve 7 olarak üç örnekten ikisi 1927 diğeri 1972 yılında müzeye kazandırılmıştır. Şifa taslarının kullanımının yaygınlığı ve yörelere göre farklı isimlerle anıldığı tasların gelişimlerinde çeşitli kaynaklarda ifade edilmektedir. Sivas ve çevresinde şifa taslarına, tihtap taşı dendiği (ilacı budur) bilinmektedir²⁰. Özellikle müzedeki taslarında envantere doğrudan tihtap taşı olarak kaydedilmesi önemli kültürel bir farklılığı ortaya koyması bakımından kıymetlidir. Tihtap kelime olarak; iyi gelen, tam uyan, yakışan, anlamında kullanılmaktadır. Bu adlandırmanın ayrıca Gaziantep, Malatya ve Konya yörelerinde de şifa tasları için kullanıldığı belirtilmektedir²¹. Farklı olarak Esr. No: 7'deki örnekte daha önce bilinmeyen “oma” (korku) taşı olarak başka bir isimlendirmenin görülmesi bölgedeki adlandırmanın çeşitliliğini sunmaktadır. İncelenen eserlerle birlikte bu söylemlerin gerçekliği ve oma taşı olarak taslara verilen yeni bir ismin ortaya çıkarılmış olması önemlidir. Ayrıca taslardan birinde de daha önce bilinen isimlendirmelerden Kâbe taşı ismi kaydedilmiştir. Müzede eski kayıtlı taslarda kullanılan tihtap taşı ve çeşitli yöresel isimlerin geç gelen örneklerde kullanılmaması ve eserlerin doğrudan şifa taşı olarak adlandırılması değişimi göstermektedir.

Sivas Müzesi'nde yer alan ve çalışmada değerlendirilen on bir şifa tasının sadece birinin üzerinde isim yazan fakat tarih ibaresi olmayan bir kitabe mevcuttur. Bunun dışında tasların hiçbirinin üzerinde herhangi bir tarih ibaresi bulunmamaktadır. Örneklerde tarih olmamakla birlikte bani, usta ismi veya dini şahsiyetlere de ait herhangi bir ibare de mevcut değildir. Tarihsiz taslar; tarihli olan diğer müzelerde yer alan örneklerle ayrıca malzeme, süsleme ve teknik gibi detaylarla da karşılaştırılarak benzer eserlere bakıldı-

20 Gönülal, 1990, 10.

21 İşcan, 2013, 121; Acar, 2015, 102.

ğında; Esr. No: 1, Kars Müzesi²²'ndeki tasla aynı olup üzerinde 1327 H./1909-1910 M. tarihlidir²³(Fot. 22). Esr. No: 4, Kayseri Müzesi²⁴'ndeki tasla benzer olup üzerinde 1239 H./1823 M. tarihlidir²⁵(Fot. 23). Çalışmadaki Esr. No: 2 ve 3 nolu taslarında Esr. No:4 'e benzer form ve yazı karakterleri ile 19. yy.'a tarihlendirilebilmektedir. Müzedeki Esr. No:5 ve 6 daki taslar; Khalili Koleksiyonu²⁶ 19. yy.²⁷ (Fot. 24), Perk Koleksiyonu 19. yy. sonu²⁸, ve Rize Müzesi'ndeki şifa taşı 20. yy.²⁹ (Fot. 25) ile aynı tip, malzeme ve düzene sahip olmaları ile 19. yy. sonu 20. yy. başı aralığına tarihlendirilmektedir. Müzedeki Esr. No: 7, 8, 9, 10 nolu taslar ise benzerleri olan; Hint eseri 1249/1833 M.³⁰ tarihli tas, Kayseri Müzesi³¹ 1251 H./1836 M.³², Perk Koleksiyonu³³ 1270 H./1853 M., 1285 H./ 1868 M., 1272 H./1855 M., 1285 H./1868 M.³⁴ ve Ankara Etnoğrafya Müzesi 1259 H./1843 M.³⁵ tarihli taslarla aynı döneme ve ağırlıklı olarak 19. yy. sonu ile 20. yy. başlarına tarihlendirilebilmektedir. Esr. No: 11, örnekler arasında form ve üzerindeki bezeme düzeni ile en erken tarihli eser olup 18. yy. özellikleri göstermektedir. Değerlendirilen tasların 19. yy. ağırlıklı olmak üzere 18. yy.-20. yy. aralığına tarihlendirilmektedir. Daha önceleri çok daha geniş aralıklara tarihlendirilen şifa tasları konu ile ilgili son dönemde yapılan çalışmalar ve kitabesi olan benzer örneklerle birlikte tarihlendirmelerinin saptanabilmesi önemli bir gelişme olarak kaydedilmelidir.

Tarihsiz tüm taslar içerisinde sadece tek örnek üzerinde bir kitabe yer almaktadır. Kitabe ile şifa taslarının kullanımına ilişkin önemli bir veri elde edilmiş olup şifa taslarının bilinmeyen kullanımına dair kitabe üzerinden yeni bir verinin elde edilmiş olması da önemlidir. Kitabe üzerinde Mustafa adlı oğulun babasından kalan şifa tasını hayrat olarak kullanıma sunduğu şeklinde açık bir ifade yer almaktadır. Daha önce yapılan tez çalışmasında da bir vakıf kaydı okunan şifa tasından³⁶ sonra burada da herhangi bir

22 Envanter No:98 /E-25-1.

23 Tali, 2020, 108-111.

24 Envanter No:73/676.

25 Tali, 2013, 2130.

26 37 Nolu Tas.

27 Savage-Simith, 1997, 99 (çalışmadaki bu atıfla ilgili: adı geçen kaynak Perk ve Paksoy, 2011'de yer almaz. Perk ve Paksoy'un kitabında yapılan atıf, aynı yazarın; Savage-Simith, E. (2003), Islamic Magical Text vs. Magical Artefacts, Societas Magica Newsletter, 11, 1-6'dır.).

28 Perk ve Paksoy, 2011, 74.

29 Envanter No:2.6.96 1366.

30 Ghassemi, 2019, 72-73.

31 Envanter No:74/1059.

32 Tali, 2013, 2131.

33 Perk ve Paksoy, 2011, 100, 106, 116, 126.

34 Envanter No: 245.

35 Akı, 2013, 48.

36 Akı, 2013, 108, 133.

dini kurum veya kuruluşa bağlı olmadan doğrudan bir ismin hayrat olarak eseri hizmete sunduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda şifa tasını yaptırmaya ekonomik olarak gücü yeten veya böyle bir tasa sahip olan kişinin muhtemelen yakın çevrede ihtiyacı olan insanlar için onların hastalıklarına şifa bulmalarına aracı olduğu söylenebilir. Bu tarz küçük madeni eserlerin de hayrat edilerek buradan hayır dua elde edildiğini göstermesi taslarla ilgili gelişimde diğer bir ayrıntıdır.

Fotoğraf 22: Kars Müzesi (1909-1910 M.)

Fotoğraf 23: Kayseri Müzesi (1823 M.)

Fotoğraf 24: Savage-Simith,1997, 99 (19. yy.)

Fotoğraf 25: Rize Müzesi (20. yy.)

İncelenen taslar tipolojik olarak dört farklı tipte ele alınmıştır. Bunlardan Esr. No:1, 2, 3 ve 4'te kaidesiz, 1.tas düz dipli diğer üçü oval dipli, ağzı dudaksız ve üste doğru genişleyen yarım küre şeklindedir. İkinci tip olarak, Esr. No: 5 ve 6'da taslar, kaideli dudaksız ve derin çorba kâsesi şeklindedir. Bu tip günümüzde yeni üretilen taslarda da en yaygın kullanılan tiptir. Esr. No: 7, 8, 9 ve 10' nolu taslar; kaideli, göbekli ve gövdeleri yarım küre şeklindedir. Bu tip, şifa tasları içerisinde genellikle en yaygın olarak kullanılan

formu oluştururken, incelenen dört tas da bu biçimdedir. Esr. No: 11'de tek örnek olarak dördüncü tip; kaidersiz, yayvan şekilde kenarsız ve hafif çukur formda ele alınmıştır. Şifa tasları içerisinde Esr. No: 1, 2, 3, 4, 5, 6 ve 11 numaralı taslar göbeksiz olarak düzenlenirken Esr. No:7, 8, 9 ve 10 numaralı taslar göbekli olarak biçimlendirilmiştir. Müzede incelenen tasların hiçbirinde göbeklerin üstünde yer alan küçük ikinci tasları bulunmamaktadır. Tasların göbekleri, Allah'ı ve onun varlığını temsil ettiği düşünülen merkez olgusu ile önemli anlamlar yüklenmektedir. Şifa taslarının vazgeçilmez bileşenlerinden olan ve iki farklı yerde konumlandırılarak değerlendirilen kırk anahtarlar buradaki örneklerin içinde dudak üstünde toplu olarak değerlendirilmişlerdir. Esr. No: 7, 8, 9 üzerinde kırk anahtarların yeri olsa da bunlar günümüze gelememiş sadece Esr. No 10'daki tasın üzerindeki metal anahtarlar gelebilmiştir. Eğilip bükülen ve kısmen tahrip olan anahtarların üzerinde Besmele-i Şerif okunabilmektedir. Tasın dokusu ile uyumlu olmadığı anlaşılan anahtarların muhtemelen burada yeniden değerlendirilmiş olduğu sanılmaktadır. Kırk anahtarların, kırk sayısının bir isteğin gerçekleşmesinde devreye girmesi doğrultusunda tasların çoğunda bulunduğu ve bu parçaların taslara boşuna yerleştirilmediği anlaşılmaktadır. Anahtarların işlevlerinin de beklentilerin karşılığında istek kapılarını açan tasların vazgeçilmez objeleri olduğu görülmektedir³⁷.

Şifa taslarında kullanılan malzeme ikisi bakır ve bakır alaşımı olarak 9'u pirinç malzemeden yapılmıştır. Tasların yapımında döküm tekniği uygulanmış, bezeme olarak tasların iç ve dış yüzleri daha çok kazıma tekniği ve az da olsa kartuşlarda (oyma) rölyef teknikte değerlendirilmiştir. İncelenen tasların ağız çapları 10.7 cm. ile 16.02 cm., derinlikleri ise 3 cm. ile 13 cm. aralığında ölçülmüştür. Tasların yazı ve bezeme programlarına bakıldığında; Esr. No: 1, 2, 3, 4, 5 ve 6 numaralı tasların sadece iç kısmına ayet veya dualar yazılmış dış yüzleri ise sade bırakılmıştır. Diğer taslar iç ve dış kısımları tamamen dualardan ibaret yazılardan oluşan hatla değerlendirilmiştir. Örneklerde; hat ve içeriğin çeşitli hastalıklar için yazılmış şifa ile ilgili ayet, dua, vefk ve benzeri dini ibarelerle örüldüğü anlaşılmaktadır. İncelenen geç örneklerde tasların genellikle iç kısmına ayet veya duaların parçaları halinde serpiştirilerek yazıldığı görülmektedir. Bazı hastalıklar için yapıldığı kitabelerinden anlaşılan ve buna uygun dualarla yazılan gelişmiş tasların yerine Esr No: 2, 4, 5 ve 6 da artık ağırlıklı olarak tek bir sure veya ayetle eserlerin yazı programları tamamlanmıştır. İçeriği bu şekilde yazılan tasların hiçbirinde hastalık veya yapılış amacı ile ilgili herhangi bir detay tespit edilememiştir. Tasların dip kısımlarına kadar süren bezeme programı geç örneklerde değişerek yoğunluk daha çok iç kısma kaydırılmıştır. Bunlar içerisinde Esr. 5 ve 6 nolu iki tasın dış yüzleri rölyef tarzda bitkisel motiflerle bezenmiştir. Esr. No: 7, 8, 9, 10 ve 11'de taslar içi, dışı, dudağı ve dibine kadar yazılmış tamamen hat ve yazı kuşakları şeklindedir. Tasların iç ya da dış gövdesi farklı biçimlerde düzenlenen sivri kemerler, bordürler veya kartuşlar şeklinde farklı istiflerle de hareketlilik sağlanmıştır. Tasların metin içeriklerine bakıldığında on bir tas da Kur'anı Kerimden sureler, dualar, din büyüklerinin isimleri vefkler şeklinde olup yaygın olarak Bakara Suresi'nin 255. Ayeti (Ayet-el Kürsi) ve Felâk Suresi, Nâs Suresi, İhlâs Suresi, Fatıha Suresi, Kafırun Suresi, Yasin Suresi'nin ilk ayetleri, şifa ayetlerinden

37 Tali, 2020, 118-119.

İsra Suresi'nin 82. Ayeti ile Kalem Suresi'nin 51. ve 52. Ayeti, Esmâ-ül Hüsnâlar ve Ehl-i Beyt'in isimleri şeklinde oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Taslardaki metinlerde en fazla tekrar eden ayet, Bakara Suresi'nin 255. Ayeti (Ayat-el Kürsi)'dir. Bu ayet, Peygamber (SAV.)'e indirilirken ayetlerin kıymet, büyüklük ve ululuğuna işaret olarak yetmiş bin meleklerle birlikte indirildiği belirtilmektedir. Ayet-el Kürsi'nin yedi kez okunması makbul sayılıp ayetin su ile hastalara şifa olacağı ifade edilmektedir³⁸. Tasların dudaklarının üstünde veya iç kısmında Yasin Suresi'nin ilk 1-5., 1-13., 1-82. Ayetlerinin yazıldığı görülmektedir. Taslarda yaygın olarak kazınan Yasin Suresi için Hz. Peygamber "Yasin okunduğu şey içindir" şeklinde buyurmuşlardır. İki tarafı kesen kılıç olarak Yasin Suresi, arzu ve muradı olan kimselerin üç veya yedi gün, 41 kez sureyi okumaları halinde gerçekleşeceği söylenmektedir. Her şeyin kalbi olduğu ve Kur'anı Kerimin kalbinin de Yasin Suresi olduğu, ayrıca bu sureyi okuyanın fakirse zengin, hasta ise iyileşeceği³⁹ şeklinde surenin önemi vurgulanmaktadır. Tasların içerisine Kur'anı Kerimde altı yerde geçen şifa ayetleri de sıklıkla yazılarak hasta olan kişiye tasa dökülen su ile geçirilmek suretiyle şifa aranmaktadır. Çeşitli ritüelleri olduğu sanılan ve adını da buradan alan taslar içerisinde şifa ayetlerinden İsrâ Suresi'nin 82. Ayeti, Kalem Suresi 51. Ayeti ve 52. Ayeti ile Felak Suresi, Nas Suresi, Fatiha Suresi, İhlas Suresi ve Kafirun Suresi taslarda en fazla tekrarlanan sureler olduğu görülmektedir.

Şifa taslarının metin içeriklerinde surelerden sonra, Esmâ'ül-Hüsnâ'ların özellikle Hannân, Mennân, Deyyân, Burhân, Sübhân isimlerinin sık tekrar ettiği görülmektedir. Esmâ'ül-Hüsnâ'ların hikmeti, herhangi bir muradın husulü için bütün varlık bütün kâinat Allah'a ve isimlerine tâbi olduğu ifade edilmektedir⁴⁰. İlk zamanlardan beri Kur'anı Kerimin bedenî hastalıklara şifa olacağına inanılmıştır. Büyük çoğunluğu Kur'an'da yer alan ebced karşılıkları olan Esmâ'ül-Hüsnâ'dan bu amaçla da faydalanılabileceği kabul görmüş ve bazı isimlerin özel tesirleri olabileceği umulmuştur⁴¹. Bu manada şifa taslarındaki yerini surelerden sonra almış vaziyettedir. Şifa taslarında ayet ve Esmâ-ül Hüsnâlardan sonra Allah'a yapılan çeşitli dualar gelmektedir. Duaların içeriklerine bakıldığında sıkıntılardan kurtulmak, şifa bulmak ve çeşitli hacetleri karşılamak üzere Allah'tan yardım beklenmektedir. Bunlar içerisinde taslarda Nâd-ı aliyen en yaygın tekrarlanan duadır. Alevîlerin duası veya Rasûlullah'ın sünneti olarak da nitelenen Nâd-ı Ali Bektâşilerde sabah ve akşam okunan Arapça bir duadır. Duayı "Savaşta, Hz. Muhammed'in (SAV.) dişi kırılıp Hz. Ali'ye nida edip (Edriknî=beni bul) diye bağırması, onun yetişip kurtarması ile ilgili bir dua sayılmaktadır⁴². Taslarda bu duanın, gücü ile orantılı olarak sıklıkla yerini alarak değerlendirilmiş olmalıdır. Tasların göbeklerinin etrafında veya merkezinde ise Muhammed, Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin olarak Ehl-i Beyt veya "Ehli Kisâ" ile "Al-i âbâ" isimleri yazılmaktadır. Bu kavramın Sünni ve Şii hadis kitaplarında, Hz. Peygamber Ümmü Seleme'nin evinde iken "*Ey Ehl-i beyt Allah kusurlarınızı giderip sizi tertemiz yap-*

38 El- Bûnî, 1979-2, 167-168; İloğlu, 1976-1, 508.

39 İloğlu, 1976-1, 155-157; İloğlu, 1976-2, 420-428.

40 İloğlu, 1976-3, 758.

41 Topaloğlu, 1995, 404-417.

42 Çiftçi, 2005, 195-196.

mak ister” (el-Ahzab 33/33) mealindeki ayetin inmesi üzerine Hz. Peygamber, bu isimleri abasının altına alarak “Allah’ım, benim Ehl-i beytim işte bunlardır. Bunların kusurlarını gider, kendilerini tertemiz yap!” diye dua etmiştir⁴³ şeklindedir. Bu isimlerle birlikte din büyüklerinin isimleri Allah’a yakın olmaları doğrultusunda tasarlarda tekrarlanmıştır.

Sivas Müzesi’ndeki şifa tasları içerisinde figüre hiç yer verilmemiştir. Bunun yanı sıra çeşitli anlamlar yüklenen bazı semboller kullanılmıştır. Bu sembollerden ilki, Esr. No: 11 ve 4 numaralı tasın içerisinde işlenen Mühr-ü Süleyman motifidir. İlk tasta motif tek işlenirken ikinci tasta motifin kolları uzatılarak yedi uyurların isimleriyle birlikte verilmiştir. Hz. Süleyman’ın mührü eski çağlarda çok kudretli bir muska ve her türlü tehlikeye, talihsizliğe, kötülüğe karşı korunmak üzere takılmıştır⁴⁴. Koruyucu, zırh görevi gören motif, Mühr-i Süleyman’ın şer güçlerden korunmak için tılsım özelliği taşımasıdır. Altı kollu yıldız dini bir sembol olarak daha çok büyücülükle de ilişkilendirilmiştir⁴⁵. Yedi uyurlar Hıristiyan ve İslam kültürlerinde yüzyıllar içinde yeniden yaratılarak varlığını hep sürdürmüştür. Ölümünden sonra dirilişin temsili Ashâb-ı Kehf, halk arasında -özellikle zor zamanlarda- Tanrı’nın onları koruyacağı inancına ve ölümden sonraki hayatın varlığına delil olarak görülmüş ve çok sevilmiştir⁴⁶. Ashâb-ı Kehf kıssasıyla her şeyi yoktan var eden Allah’ın insanları yeniden diriltmeye muktedir bulunduğudur⁴⁷. En yaygın tılsım işareti olarak kullanılan Mühr-i Süleyman motifi ile yedi uyurların isimlerinin birlikte kullanılması istek ve dileklerin kabul olması için önemli iki unsurun birleştirilmesi ile şifanın gücü artırılarak beklentilerin daha hızlı gerçekleşmesi şeklinde değerlendirilmiş olmalıdır. Tasarlarda görülen diğer sembol, Esr. No: 8 nolu tasın içerisinde 8x8 kare vefkte ve diğer güzel “h” lerle çerçeveli madalyonun alt kısmında değerlendirilen, Allah’ın yüce azametli adını kapsayan ve hayır mührü olarak da kabul edilen yedi mühür sembolüdür. Bu ad, öyle güçlü sığınılacak emin bir kaledir ki insanları kötü hastalıklardan şiddetli üzüntü ve acılardan koruduğu gibi onları diledikleri sıhhat ve şifaya da kavuşturmuş olacaktır. Fatiha Suresi’nden düşürülen ve her harfi Allah’ın bir adını taşıyan⁴⁸ sembolün çok çeşitli düzenlerde uygulandığı ve tılsımlı objelerde de sıklıkla yazıldığı görülmektedir. Sadece İslami kültürde değil farklı kültürlerde de benzerleri görülen bu mühürler için Yahudi geleneğinde “Süleyman’ın yedi mührü” tabiri de kullanılmaktadır. Yedi, sembolizmde tamlığın, bütünlüğün, birliğin, göksel uyumun ve tekâmülün sembolü olarak kabul edilmiştir. Kâbe ve Ayasofya’da da bulunan sembol oldukça farklı çeşit ve içeriklere sahiptir⁴⁹. Yedi klasik gezegen ve haftanın aynı kökenli günleri ile de doğrudan bağlantılı olan Ortaçağ Yahudi Kabala ve İslami büyü için önemli “yedi mühür” ile ilişkilendirilmiştir⁵⁰.

43 Fodor, 2014,173.

44 Morris, 1999, 143.

45 Çam, 1993, 207-230.

46 Demir, 2013, 1229.

47 Ersöz, 1991, 466-467.

48 El Buni, 1979-1, 238-252.

49 El Buni,1979-1, 243, 247.

50 Graham, 2010, 45-58, Uygun, 2019, 395-413.

Sembollerden sonra tılsımlarda karşımıza çıkan Beduh, harf veya sayı değeri olarak tekli veya çoklu düzenleri ile kare vefklerde görülmektedir. Esr. No: 11 de tasın iç ve dışında dairesel madalyonlar içerisinde 4'lü kare vefkler ile içlerine "Beduh" ibaresi yazılmıştır. Beduh, Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'de hiçbir şekilde yer alamadığı gibi Allah'ın isimlerinin geçtiği hadislerde de bulunmamaktadır. Aslında anlamı tam olarak bilinmeyen Bedûh (حودب) lafzı, çeşitli sayıdaki vefklerde içinde bulunan harflerin parçalanarak dizilmesinden ibarettir. Gazâlî'den sonraki İslâmî literatüre hâkim olan inanışa göre bu vefk ile Hz. Âdem arasında bir münasebet bulunmakta, ayrıca bu vefkin Hz. Süleyman'ın (MÖ. X. yy.) mührü olduğu ileri sürülmektedir⁵¹. Bu tılsımın Gazzâlî tarafından *el-Münkiz mine'd-dalâl*'de "güç işlerin çözümünde emin bir metot" olarak verilmesinden sonra kullanımının yaygınlaşmaya başladığı kabul edilmektedir. Farklı amaçların temini için hazırlanarak değerlendirilen tılsım ve muskalarda sık sık uygulanmaktadır. Bedûh lafzının veya onu oluşturan harflerle sayısal değerlerinin yahut da isminin aldığı üçlü vefkin ihtiyaca göre çeşitli sayılarda yazılması veya şekillerde çizilmesi uygun bulunmaktadır⁵². Bu yönü ile Esr No: 4, 8 ve 11 nolu tasların içerikleri diğer şifa taslarından farklıdır. Şifa taslarının zengin içerikleri doğrultusunda özellikle Esr No:8'deki tılsımlı vefk dizileri ile tasların sadece bedeni hastalıkların iyileşmesi dışında ruhsal sıkıntıların çözülebilmesi ya da farklı istek ve beklentilerin de gerçekleşmesi için kullanılmış olabileceğini ortaya koymaktadır. Tasları, iyileştirmede daha güçlü hale getirmek için kozmik güçlerin etkisinden de yararlanılmıştır⁵³.

İncelenen şifa taslarında içini, dışını bezeyen hat, teknik ve işçilik olarak Esr. No: 1, 3, 4, 7, 8, 9, 10 ve 11 nolu eserlerde iyi durumda olup diğer Esr. No: 5 ve 6 nolu taslarda işçilik basit düzeydedir. Bu iki örnekte tasların dış yüzlerini bezeyen süsleme programı ise klasik şifa taslarından oldukça farklıdır. Örnekler hat ve içerik olarak oldukça sadeleşerek düzenlenmiş ve hattın kalitesi düşmüştür. Bu örneklerde hattın el işçiliğinde değil makine ile yapıldığı anlaşılmaktadır. Taslarda geometrik veya bitkisel gibi çeşitli düzenlerde yapılan süslemelerin yerini basit noktalar veya çentik tarzı çizgiler almıştır. Esr No: 8 ve 10 nolu taslar işçilik açısından en başarılı içerik olarak da en zengin örneklerdir. Özellikle 8 nolu örnek dini içeriklerinin yanı sıra sıra vefk ve tılsım dizileri ile en kapsamlı eserdir. Sivas Müzesi'nde incelenen şifa taslarına benzer örneklerin, çeşitli özel koleksiyonlarda, Anadolu'da birçok etnografya müzesinin az da olsa teşhirlerinde ya da daha çok müzelerin depolarında hatta artık mezatlarda görebilmek mümkündür.

Sivas ve ilçelerinde halk, çevresindeki her türlü araç-gereçten hastalıklarını sağaltmak için yararlandıkları bilinmektedir⁵⁴. Eşya ile evrenin kuvvetleri arasında gizli bir sempati bağı olduğu düşüncesi, insanı bir benzerlik görüşüne yaklaştırmıştır. Latince bir deyim olan "similia similibus curantur" (bir şey benzeriyle tedavi edilir) kaidesini doğurmuştur. Özellikle sarılık hastalığını tedavi etmek için hastaya sarılık tasından su

51 Pala, 2006, 524-526.

52 Gazali, 2018, 84-85; Kallek, 1992, 336-337; Spoer,1935, 247.

53 Spoer,1938, 366-383.

54 Polat, 1995, 111.

içirildiği ifade edilmektedir. Hastayı sarı renkli objelerle ve şifa verici kudretine inanılan ocaklarla temas ettirerek iyileştirmeye çalışmışlardır⁵⁵. Bu bilgiler doğrultusunda sarı taslar büyük olasılıkla piriñten yapılan şifa tasları olmalıdır.

Sonuç

Sivas Müzesi'nde yer alan şifa taslarının tipolojik çeşitliliği, zengin içerikleri ve koleksiyonda bulunan son dönem örnekleri ile yörede şifa taşı kullanımının yaygınlığı anlaşılmıştır. Özellikle tasların yöresel isimlendirme konusunda tihtap taşı olarak kayıtları ile Kâbe taşı, şifa taşı şeklindeki adlandırmalarının çeşitliliği ve “oma taşı” olarak da taslara verilen yeni bir isim ortaya çıkarılmıştır. İncelenen tasların biri üzerinde yazılı kitabeden şifa taşının hayrat olarak kullanımına dair bir bilgi elde edilmiştir. Diğer tılsımlı objelerden özellikle mühürlerin basılarak birçok kişinin kullandığı bilinirken herkesin sahip olamayacağı şifa taslarının da ekonomik gücü yeten bir kişi tarafından ihtiyacı olan insanların hizmetine hayrat olarak sunulduğunun bilgisi kıymetlidir. Son dönemde konu ile ilgili yapılan çalışmalarla birlikte eserlerle ilgili bilinmeyen detaylar kitabeler üzerinden peyder peyder çıkarılmaya başlanmıştır. Maden sanatı içerisinde önemli bir yere sahip olan şifa taslarının Sivas Müzesi örneklerinin değerlendirildiği araştırmada Osmanlı maden sanatı içerisinde önemli katkı sağlayacak donanımda eserler olduğu tespit edilmiştir. Bölgede hâlâ taslara yaşlılar tarafından tihtap taşı dendiği ve kısmen evlerinde şifa taslarını saklayan büyüklerin olduğu müzede çalışanlar tarafından ifade edilmektedir.

Birçok hastalık ve ruhsal sıkıntılardan kurtulmak için farklı malzemelerden yapılan şifa tasları zamanla gelişen tıp teknolojisi ile daha az kullanılır hale gelmiştir. Tarihi süreçte halk hekimliği eserleri ve uygulamaları olarak bilinen şifa taslarının toplumun tüm kesimleri tarafından kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Tasların üzerinde yazılan veya çizilen her şeyin bir anlamı olduğu ve şifa taslarının da tılsım gömlek, tılsım mühür gibi dini içeriklerden beslendiği şüphesizdir. Bu içerikler ayrıca astral veya göksel unsurların tılsımlı objelerde olduğu gibi bir hastalığa iyi gelmesi, beklenen bir dileğin kabul olması için yıldızlara göre belirli özel saatler hesaplanarak yapımına başlanmış olduğu kuvvetle muhtemeldir. Dini içeriklerle bezenen taslarda şifa beklenen ve istenilecek tek merkez Allah'tan başkası olamaz. Gelenek ve göreneklerin dinle bütünleştirildiği taslarda özellikle çeşitli güçler ve sırlar barındırdığına inanılan şifa ayetleri sıklıkla tekrarlanmaktadır. Şifa taslarının döneminde yaygın olarak tıbbın gelişmediği dönemlerde veya tıba ulaşamadığı yerlerde kullanıldığı bilinmektedir. Günümüzde işe yararlığı belki de varlığı bile sorgulanabilecek olan tasların içine dökülen su ile pozitif etkilerine inananların şifa bulduklarını, özellikle gelişmiş tıp karşısında insanlara şifa taslarının mucizevi etkilerini anlatmak veya açıklamak hayli zordur. Şifa taşı, tihtap taşı veya oma taşı her ne şekilde isimlendirilirse isimlendirilsin sanat, kültür ve halk hekimliğinin önemli eserleri olan tasların zengin içeriklerle birlikte insanların bedeni hastalıklarına şifa ve ruhlarına iyi gelmesi özeldir.

55 Örnek, 1966, 111.

KAYNAKÇA

- Acar, M. Ş. (2015). Osmanlı'da Günlük Yaşam Nesneleri, İstanbul: Yem Yayınları.
- Acara, M. (1997), Bizans Maden Sanatında Dini Törenler Sırasında Kullanılan (Liturjik) Eserler, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Acara, M. (1998), Bizans Ortodoks Kilisesinde Liturji ve Liturjik Eserler, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 15 (1), 183-201.
- Akı, A. (2013), Ankara Etnografya Müzesi'ndeki Şifa Tasları. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aksoy, O. (1976), Şifa Tasları, *Türk Etnografya Dergisi*, XV, 35-54.
- Arslan, A. A. (2005), Türk Şamanizm'in Kaynağına Doğru, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 157, 77-92.
- Çalış, E. (2019), Malatya Beş Konaklar Etnografya Müzesi'nde Bulunan Bir Gurup Şifa Tası, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*. 5/2, 312-331
- Çalışır, D. (1996), İstanbul Müzeleri ve Bazı Özel Koleksiyonlarda Yer Alan Madeni Şifa Taslarının İslam Kültür ve Sanatındaki Yeri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çalışır, D. (2005), Şifa Taslarında Kozmik Sembolizm. 38. *Uluslararası Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı*, 3, 1893-1900. Ankara
- Çalışır, D. (2010), Şifa Tasları, *Collection*, 39, 12-16.
- Çalışır, D. (2010), Şifa Tasları, *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 16, 15-25.
- Çam, N. (1993), Türk ve İslam Sanatlarında Altı Kollu Yıldız (Mühr-i Süleyman), Prof. Dr. Yılmaz Önge Armağanı, 207-230: Konya.
- Çiftçi, H. A. (2011), Dinlerde Vefkler, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- El- Bûnî, İ. A. (1979). *Şems'ül Maârif (Büyük Bilgiler Güneşi)* (Selâhattin Alpay Trc.), İstanbul: Sedef Yayınevi.

- Eliade, M. (1999). Şamanizm, (İsmet Birkan Çev.), Ankara: İmge Kitabevi.
- Eliade, M. (2003). Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi (Muhammed'den Reform Çağına). İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Ersöz, İ. (1991). Ashâb-ı Kehf. *İslam Ansiklopedisi* (C.3, 465-467) İstanbul: TDV.
- Fodor, A. (2014), Irak Kaynaklı Şii Muska Türleri, *Tarihten Teolojiye: İslam İnançlarında Hz. Ali*, 167-190, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Furst, T. P. (2003), Tuva Şamanlarında Büyü ve Büyücülük Ruhlardan Gelen Çağrı, *P Sanat Kültür Antika*, 29, 122-133.
- Gazâlî, İ. (2018). El-Munkızu Mine'd Dalâl ve Tercümesi. İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Gedük, S. (2016), Topkapı Sarayı Müzesi Çin Porselenleri Koleksiyonundaki Şifa Kapları, *Sağlık Tarihi ve Müzeciliği Sempozyumu*, 97-111, İstanbul.
- Gömeç, S. (1998), Şamanizm ve Eski Türk Dini, *PAÜ. Eğitim Fakültesi Dergisi* 4, 38-52
- Gönülal, Ö. (1990), Seyitgazi Müzesindeki Şifa Tasları, *I. Müzecilik Semineri* 10-15, Eskişehir.
- Graham, L. D. (2010), The Seven Seals of Revelation and the Seven Classical Planets, *The Esoteric Quarterly*, 45-58.
- Ghassemi, S. (2019). *Divine Protection Talismanic Art of Islamic Cultures*. USA: Art Passages.
- İloğlu, M. (Derleyen) (1976). *Gizli İlimler Hazinesi 1-8*. İstanbul: Seda Yayınları.
- İnan, A. (2006). Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar, Ankara: TTK. Yayınları.
- İnan, A. (2006). Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar, Ankara: TTK. Yayınları.
- İşcan, A. (2013). Anadolu Şehrinin Günlük Hayatında Su Kültürü, Ankara: ABB. ASKİ Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Kallek, C. (1992). Bedüh. *İslam Ansiklopedisi* (C.5 336-337) İstanbul: TDV.
- Kaya, M. (2001), Eski Türk İnanışlarının Türkiye'deki Halk Hekimliğinde İzleri, *Folklor*, VII (XXV), 199-218.

- Masaracı, Y. (2004), İnanç Dünyamızın Gizemli Objeleri (2) Tılsımlı Mühürler ve Şifa Tasları, *Collection*, 17, 48-51
- Morris, D. (1999). Koruyucu Tılsımlar, Uğurlar, Muskalar, Nazarlıklar, (Mehmet Harmancı Çev.), İstanbul: İnkılâp.
- Oral, M. Z. (1954). Hazret-i Mevlâna Dergâhındaki Şaheserlerden Nisantası. Ankara: TTK.
- Öger, A., Gönel, T. (2011), Uygur Türkleri Arasında Şamanlar ve Tedavi Yöntemleri, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6/4, 233-248.
- Örnek, V. (1966). Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Bâtil İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Özbek, Ö. E. (2019), Mitolojik Kökenleriyle Türklerde Şamanizm ve Kadın, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Öztürk, Z. (2014), Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı Sözlüğü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Cumhuriyet Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Pala, İ. (2006), Mühr-i Süleyman. *İslam Ansiklopedisi* (C.31 524-526) İstanbul: TDV.
- Perk, H. ve Paksoy, İ. G. (2011). Duanın Sudaki Gizemi Şifa Tasları Haluk Perk Koleksiyonu, İstanbul: Haluk Perk Müzesi Yayınları.
- Polzer, N. C. (1986). The Bible in The Aramic Magic Bowls, A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of The Requirekents for The Degree of Master of Arts the Jewish Studies Department McGill University Montréal: Canadas.
- Savage-Simith, E. (1997), Magic-Medicinal Bowls, Science, Tools Magic, The Nasser D. Khalılı Collection of Islamic Art Volume XII, (Ed. Julian Raby).
- Savage-Simith, E. (2003), Islamic Magical Text vs. Magical Artefatcts, *Societas Magica Newsletter*, 11, 1-6.
- Spoer, H. H. (1935), Arabic Magic Medicinal Bowls. *Journal of the American Oriental Society*, 55(3), 237-256.

- Spoer, H. H. (1938), "Arabic Magic Bowls II: An Astrological Bowl" *Journal of the American Oriental Society*, 58/(2), 366-383.
- Tali, Ş. (2013), Kayseri Etnografya Müzesi'nde Bulunan Şifa Tasları ve Sanatı Üzerine, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 8/ (8), 2119-2138.
- Tali, Ş. (2020). Geç Dönem Osmanlı Şifa Tasları. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Topaloğlu, B. (1995). Esmâ-i Hüsnâ. *İslam Ansiklopedisi* (C.11, 404-418) İstanbul: TDV.
- Uygun, A. (2019), İslami Gelenekte Tılsımlı Yedi Sembollü Mühürler, *Turkish Studies Comparative Religious Studies*, 14/(2), 395-413.

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi | *Ege University, Faculty of Letters*
Sanat Tarihi Dergisi | ***Journal of Art History***
ISSN 1300-5707 | e-ISSN 2636-8064
Cilt: 31, Sayı: 1, Nisan 2022 | *Volume: 31, Issue: 1, April 2022*

Sahibi (Owner): Ege Üniv. Edebiyat Fak. adına Dekan (On behalf of Ege Univ. Faculty of Letters, Dean): Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ ♦ Yazı İşleri Müdürü (Managing Director): Doç. Dr. Hasan UÇAR ♦ Editörler (Editors): Dr. Ender ÖZBAY, Prof. Dr. Semra DAŞCI ♦ Yayın Kurulu (Editorial Board): Prof. Dr. İnci KUYULU ERSOY, Doç. Dr. Lale DOĞER, Doç. Dr. Sevinç GÖK İPEKÇİOĞLU ♦ İngilizce Editörü (English Language Editor): Dr. Öğr. Üyesi Elvan KARAMAN MEZ ♦ Sekreteryaya - Grafik Tasarım/Mizampaj - Teknik İşler - Strateji - Süreç Yönetimi (Secretariat - Graphic Design/page layout - Technical works - Strategy - process management): Ender ÖZBAY

[İnternet Sayfası \(Açık Erisim\)](#) | [İnternet Page \(Open Access\)](#)

DergiPark
AKADEMİK
<https://dergipark.org.tr/std>

Sanat Tarihi Dergisi hakemli, bilimsel bir dergidir; Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.

Journal of Art History is a peer-reviewed, scholarly, periodical journal published biannually, in April and October.

